

Hva skal vi med forlik?

Rødt og forsvarsforliket

GAD 24.10.2024 – versjon 1

Dette er i hovedsak skrevet for å klargjøre eget hode. Grunnlagsmaterialet er publiserte dokumenter fra det offentlige, fra Rødt og andre partier og enkelte innlegg i aviser og på Facebook. Jeg har svært lite kunnskap om hva som foregår av diskusjoner og vurderinger i indre og mer lukka kretser.

Generelt om forlik

Å gjøre forlik er å bli enig, ikke nødvendigvis i det prinsipielle, men mer i det praktiske. Partene beholder gjerne sine grunnleggende standpunkter, men finner det hensiktsmessig å samles om punkter de alle kan stå inne for. Det er et forhandlingsspill med gi og ta for alle parter, basert på styrke. Forhandlingene kan breie seg ut over flere saksområder, sånn at et parti gir seg på en sak mot mer gjennomslag på en annen.

Mindretallsregjeringer er avhengige av forlik for å få gjort noe, enten gjennom samarbeidsavtaler eller fra sak til sak. Særlig gjelder dette for saker som koster mye penger, ettersom det kreves flertall på Stortinget for å få bevilgninger.

Breie forlik kan være fornuftige i langsiktige saker, slik at en unngår store endringer i politikken dersom det blir nytt flertall på Stortinget etter et valg. Eksempler på dette er forlik om pensjonsregler og om barnehageutbygging. Et eksempel på en sak som ville stått seg med et bedre forlik, er kommune- og fylkesreformen.

For små partier kan det ha en parlamentarisk egenverdi å være med på breie forlik, også om en er ganske uenige i mye og ens stemmer ikke trengs for å få flertall. Det kan styrke bildet av seriøsitet i det politiske miljøet og i kommentariatet. En er på en måte inne i varmen og blir tatt på alvor. På den andre sida kan dette bygge irritasjon i egne rekker og blant kjernevelgere. Slike avveininger kan være vanskelige, og det vil stort sett ikke være mulig å finne et rett svar og sette to streker under.

Forsvarsforliket

Regjeringas forslag til langtidsplan for forsvaret trengte et forlik, da det gjelder store investeringer over lang tid. I tillegg vil mange mene at brei enighet om sikkerhetspolitikken i seg sjøl bedrer landets sikkerhet.

Det er allment nokså brei enighet på Stortinget om norsk forsvarspolitik, men det er også noen svært avvikende standpunkter. Det store flertallet er begeistra for norsk medlemskap i Nato og mener det er nødvendig for å sikre landet. Mindretallet er mot Nato-medlemskap og mener at det tvert imot gjør landet mer utrygt. Dette mindretallet

er (innafor det partipolitiske) Rødt og stort sett SV. Tradisjonelt har det også vært en liten fløy i Arbeiderpartiet som har stått for dette, men den er kanskje utradert nå. Spørsmålet om amerikanske baser følger også samme linjer, skjønt her ville kanskje flere vært skeptisk for bare noen år sia.

Det er ulike synspunkt om forsvaret i Rødt, og saken har vært diskutert på flere landsmøter. Konklusjonen har alltid vært at vi er for et sterkt, nasjonalt forsvar utafor Nato, men muligens i samarbeid med nordiske naboland. Rødt har også vært klar på at dette vil koste penger, endatil mer enn det Stortinget vanligvis har bevilga.

Et eksempel på dette framgår av Rødts merknad til forsvarsdelen av statsbudsjettet for 2024 (Innst. 2S (2023–24)):

Et sterkt nasjonalt forsvar

Dette medlem vil gjenreise det norske invasjonforsvaret og styrke nordisk forsvarssamarbeid. Russlands ulovlige angrepskrig mot Ukraina viser at det haster å bygge et forsvar som kan avskrekke og sikre nødvendig norsk selvstendighet. Rødt foreslår å øke forsvarsbudsjettet med over 600 mill. kroner, og frigjøre ytterligere midler til å styrke Forsvaret ved å kutte i antall kampfly og krigsdeltakelse i utlandet.

Dette medlem viser til at skiftende regjeringer de siste tjue årene har bygget ned Norges invasjonforsvar til fordel for krigsdeltakelse i utlandet. Enorme summer er sløst bort på USA-ledete kriger, inkludert Libya og Afghanistan. Dette medlem synes det er uforståelig at norske soldater i 2024 skal risikere livet i Irak og øve på ørkenkrig i Jordan, når det er krig i Europa og vi mangler soldater og luftvern til å beskytte Norge.

Krigføring i utlandet var høyt prioritert da det ble besluttet å kjøpe 52 kampfly av typen F-35, Norges dyreste skattefinansierte investering noensinne. Med skyhøye driftskostnader vil F-35 gå på bekostning av resten av Forsvaret i flere tiår fremover. Ved utgangen av 2023 har Norge 40 kampfly. Det er allerede flere fly enn vi har mannskap til å bruke, og vi mangler luftvern til å beskytte dem. Norge har i dag et forsvar som kan krige under utenlandsk kommando i andre verdensdeler, men som ikke har et eneste luftvern batteri dedikert til å beskytte vår egen sivilbefolkning mot bombefly og missiler. Dette vil dette medlem snu ved å stanse kjøpet av de siste kampflyene som ennå ikke er levert, og bruke pengene på å gjenoppbygge Norges luftvern som ble nedbygd etter den kalde krigen. Dette grepet frigjør 2,5 mrd. kroner på 2024-budsjettet, som dette medlem blant annet ønsker å bruke på luftvernbeskyttelse av både sivilbefolkning og forsvarsanlegg, inkludert gjeninnføring av luftvern for hovedstaden.

Dette medlem vil styrke Norges selvstendige forsvarsevne. Denne gjør oss mindre avhengige av et uforutsigbart USA, og er nødvendig for å sikre balansen mellom avskrekking og beroligelse overfor Russland. Samtidig reduserer det risikoen for at Norge blir slagmark i en konflikt mellom atommaktene. Dette medlem vil styrke Hæren med oppbemanning og starte anskaffelse av langtrekkende presisjonsartilleri. Heimevernet foreslås styrket med 5 000 soldater og økt øvingsmengde, og dette medlem vil reetablere Sjøheimevernet og spesialavdelingen HV-016. Med 600 flere årsverk i Forsvaret styrkes også Kystvaktens redningsberedskap, ressurskontrollen i fiskerisektoren og suverenitetshevdelsen i nord. Dette medlem foreslår å styrke Forsvarets utdanning, øke inntak av vernepliktige og starte arbeidet med innfasing av reservister for å kraftig øke Forsvarets størrelse i årene som kommer.

Rødt går mot amerikanske militærbaser i Norge. Dette medlem vil gjenreise basepolitikkenes hovedprinsipp om at det ikke skal være fremmede militærbaser i Norge.

Forsvarets viktigste ressurs er menneskene som skal beskytte oss i tilfelle krise og krig: Ansatte, vernepliktige og reservister.

Dessverre har skiftende regjeringer prioritert ekstremt dyrt utstyr, ofte tilpasset krigføring i utlandet, og nedprioritert personell og drift. Det gir dårlig forsvarsevne og dårlige arbeidsforhold for Forsvarets ansatte. For å bøte på dette foreslår Rødt blant annet å øke antall årsverk, dekke inn vedlikeholdsetterslepet på personellrelatert EBA (eiendom, bygg og anlegg), starte reetablering av ettårig befalsskole i forsvarsgrenene, stanse privatisering av vedlikehold og IKT og å ta bedre vare på veteranene våre.

Gevinster for Rødt

En grunn til å være med på et forlik er at man får forbedra politikken. Den enkelte parts andel i ei forbedring kan være vanskelig å vurdere, da en ofte ikke veit hva som hadde blitt resultatet ellers. Når jeg her skal vurdere Rødts «seire», blir det derfor på litt magert grunnlag. Men jeg gjør et forsøk.

Jeg tar utgangspunkt i en tekst på Rødts nettsted med overskrifta «– **Et sterkere forsvar med økt lokal forankring**» datert 4. juni 2024 ([lenke her](#)). Ingressen lyder: «Rødt er med i et nytt forsvarsforlik på Stortinget. Les mer om forliket og våre gjennomslag her.»

Etter en tekst formulert som en uttalelse fra Bjørnar Moxnes, som er Rødts medlem i utenriks- og forsvarskomiteen på Stortinget, kommer ei punktliste med overskrift «Gjennomslag for Rødt og andre viktige momenter i forliket». I disse punkta er noen ord og setninger med **utheva skrift**.

Det framgår ikke hva som er «gjennomslag» og hva som er «andre viktige momenter». Jeg våger likevel å anta at alle punkta er slike der Rødt mener partiet har hatt vesentlig innflytelse på hva som står i forliket. Jeg skal her gå gjennom punkt for punkt og forsøksvis finne ut hva som er Rødts «gevinst», da gjerne i forhold til det regjeringa foreslo i sin stortingsproposisjon om langtidsplan for forsvaret (kalt *Forsvarsløftet*). Sitat fra punktlista står i ramme og **rød skrift** med min kommentar under ramma.

Komiteen peker på at **respekt for internasjonal rett er avgjørende for å holde spenningsnivået nede, og dermed er det i Norges interesse at folkeretten forsvares og håndheves**. Samtidig må vi øke vår evne til å forstå, påvirke og forme utviklingen i nordområdene. Ved å være kontinuerlig til stede og hevde suverenitet, bidrar vi til å **redusere mulighetene for misforståelser, konflikt og stormaktsrivalisering i regionen**. Styrkingen av den nasjonale forsvarsevnen må sees på denne bakgrunnen.

Punktet er en nøyaktig gjengivelse av et avsnitt i forliket i kapittel 2.1 om sikkerhetspolitiske utfordringer. De utheva passasjene ser ikke ut til å være dekket direkte i regjeringas proposisjon, og det er svært positivt at dette er presisert av komiteen (formodentlig på initiativ fra bl.a. Rødt, men også SV omtaler dette som svært viktig for at de er med på forliket).

Proposisjonen har for øvrig en del formuleringer som er delvis dekkende: «Samtidig er det en norsk kjerneinteresse å motvirke forsøk på å utfordre og undergrave folkeretten, universelle menneskerettigheter og det multilaterale systemet.» (side 20) «For å ivareta norske interesser er det avgjørende for regjeringen at systemet av folkerettslige institusjoner og regler fungerer og respekteres.» (side 34)

Proposisjonen påpeker at Russland og Kina i økende grad tolker folkeretten annerledes enn vestlige land (side 35), og at «en folkerettsbasert verdensorden er uløselig knyttet til et sterkere og mer integrert vestlig samarbeid» (side 36).

Et lite poeng er at bare Rødt, SV og MDG nevnte ordet «folkerett» i stortingsdebatten.

Komiteen mener at **Norge i første rekke skal innrette forsvarsinnsatsen mot å forebygge og motvirke konflikt**, da norsk innflytelse og handlingsrom er størst i den lavere delen av konfliktspekteret. Det er avgjørende å bidra til å forebygge og avskrekke bruk av maktmidler mot norske strategiske interesser. På den måten kan norske myndigheter hindre videre eskalering til nivåer der vår nasjonale handlefrihet og innflytelse reduseres markant.

I proposisjonen (side 46) heter det: «Norge skal i første rekke innrette forsvarsinnsatsen mot å forebygge og motvirke konflikt. Norsk innflytelse og handlingsrom er størst i den lavere delen av konfliktspekteret. Det er derfor avgjørende for Norge å bidra til å forebygge og avskrekke bruk av maktmidler mot norske strategiske interesser. På den måten kan norske myndigheter hindre videre eskalering til nivåer der vår nasjonale handlefrihet og innflytelse reduseres markant.»

Dette er så likt at det neppe kan regnes som et gjennomslag at Stortinget sier det samme.

Komiteen mener **langtidsplanen må støtte opp under økt motstandskraft og beredskap i hele samfunnet**, og at **planens gjennomførbarhet også avhenger av at den har langsiktig legitimitet i befolkningen**.

Fra proposisjonen: «Motstandskraft i bredden av det sivile samfunn er viktig for Norges samlede evne til å motstå angrep.» (side 88) «Regjeringen har besluttet å styrke det nasjonale arbeidet med NATOs syv grunnleggende forventninger til motstandsdyktighet i kritiske sivile samfunnsfunksjoner (Seven Baseline Requirements).» (side 88) «Forsvarssektoren er avhengig av legitimitet og tillit i samfunnet, blant sektorens medarbeidere og hos allierte og partnere.» (side 108)

Det er vanskelig å se hva komiteens formulering innebærer av forskjell fra proposisjonen.

Kjernefysisk nedrustning

Komiteen viser til Stortingets vedtak 623 av 26. april 2016 i behandlingen av Meld. St. 37 (2014–2015): «Stortinget ber regjeringen arbeide aktivt for en verden fri for atomvåpen og bidra til gjennomføring av Ikkespredningsavtalens (NPT) forpliktelser, innta en aktiv rolle som pådriver for ikke-spredning og for nedrustning med sikte på en balansert, gjensidig, irreversibel og verifiserbar avskaffelse av atomvåpen, og på dette grunnlaget arbeide langsiktig for et rettslig bindende rammeverk for å sikre dette målet.»

Komiteen understreker at langtidsplanen skal **styrke Forsvarets evne til å sikre norsk suverenitet med konvensjonelle midler, i tråd med Norges langvarige interesse av lavspenning i nord og kjernefysisk de-eskalering**, samt Stortingets vedtak om å **arbeide aktivt for en verden fri for atomvåpen**. Norges syn på oppbevaring av kjernefysiske våpen på norsk territorium i fredstid ligger fast.

Stortingets vedtak av 2016 ser ikke ut til å være nevnt i proposisjonen, så det er svært positivt at komiteen minner om det og «løfter det fram», som Moxnes sa i debatten. Det var nødvendig.

Proposisjonen sier ellers (side 27): «NATOs avskrekkingstrategi bygger på kjernevåpen, konvensjonelle styrker og missilforsvar, støttet av kapabiliteter i det ytre og digitale rom. Kjernevåpen forblir den ultimate sikkerhetsgarantien for alliansen. Så lenge kjernevåpen eksisterer vil NATO også være en kjernefysisk allianse.»

Teksten som er kommet inn i forliket, er dermed en betimelig (men beskjeden) moderering av regjeringas kraftsalve.

Lokale anskaffelser og arbeidsliv:

VEDTAK: «Stortinget ber regjeringen sikre at Forsvaret utnytter handlingsrommet lover og reglement åpner for, slik at **Forsvaret i større grad benytter lokale og regionale tilbydere.**»

Dette er ett av to *vedtak* som Rødt understreker som gjennomslag, og vedtak i stortingsmøte har naturligvis noe større betydning enn meningsyttringer i ei komiteinnstilling.

Vedtaket er konklusjonen på en lengre argumentasjon omkring lokalt næringsliv som en sentral del av totalberedskapen. Konkret sier vel vedtaket at en ikke må se seg blind på regelverket for offentlige anskaffelser, men ta hensyn til beredskapsmessige konsekvenser.

Vedtaket er en god utvidelse av det proposisjonen sier om anskaffelser.

Komiteen legger til grunn at bygging av [nye standardiserte fartøy] baseres på nasjonal konkurranse som ved anskaffelsen av nye Kystvaktfartøy. **Det er et mål om mest mulig aktivitet innenlands, både ved utvikling, bygging og vedlikehold av fartøyene.**

Dette er nokså godt dekket på side 71 i proposisjonen, der en nasjonal skipsbyggingsindustri omtales. Det står bl.a.: «Av hensyn til beredskap og forsyningssikkerhet er det imidlertid nødvendig å ha nasjonal evne til å vedlikeholde og understøtte alle Sjøforsvarets fartøy.» «Økt nasjonal kompetanse innen militær skipsbygging vil gi styrket beredskap, forsyningssikkerhet og en konkurransedyktig forsvarsindustri.»

Det nye i innstillinga er dermed at det settes et mål om mest mulig nasjonal aktivitet i heile verdikjeden, og det er bra.

Komiteen registrerer at partene som del av lønns- og insentivprosjektet har blitt enige om en fremtidig retning på lønns- og insentivsystemet i forsvarssektoren, som blant annet kan **bidra til en bedre balanse mellom inntekt og pensjon**. Komiteen ber regjeringen legge til rette for at partene i det videre arbeidet kan fremforhandle konkrete løsninger som gjør at **hoveddelen av inntekten blir pensjonsgivende**.

VEDTAK: «Stortinget ber regjeringen legge til rette for at partene kan fremforhandle konkrete løsninger som gjør at **en større del av personellens inntekter blir pensjonsgivende.**»

Første setning («registrerer at») er omtrent likedan presentert i proposisjonen: «Til sammen vil disse endringene kunne bidra til større forutsigbarhet, bedre balanse mellom arbeidstid og arbeidsvern, enklere personellforvaltning, økt kompetansemobilitet og bedre balanse mellom inntekt og pensjon.» (side 104).

Den andre setninga og vedtaket (om pensjonsgivende inntekt) er et positivt tillegg fra komiteen.

Jeg trur ellers det er ganske nytt (og litt interessant) at Stortinget går såpass konkret inn og instruerer regjeringa om hva som skal være statens posisjon i forhandlinger med fagforeningene.

Komiteen viser til at langtidsplanen legger opp til en kraftig oppbemanning i Forsvaret, med stor vekt på vernepliktig personell og reservister. Komiteen legger til grunn at det **foretas en gjennomgang av hvem som skal ivareta reservistenes interesser, for å sikre ivaretagelse av disse**.

Reservister er de som har hatt tjeneste i forsvaret som befal eller vernepliktige. De kan brukes videre ved delvis eller full mobilisering. Proposisjonen har et eget underkapittel om «styrket forvaltning av reservister». Det er på sin plass at komiteen sier fra om at reservistenes interesser må ivaretas av noen, sjøl om den utheva setninga er veldig klønete formulert.

Veteraner

Komiteen viser til at gjennomføringen av planen avhenger av at Forsvaret settes i stand til å re-rekruttere personell med relevant kompetanse. Komiteen viser videre til høringsinnspill fra veteranorganisasjonene og ber regjeringen **legge til rette for at Forsvaret i større grad kan nyttegjøre seg av kompetansen som veteraner fra internasjonale operasjoner besitter, inkludert de som har pådratt seg skade i tjenesten**.

I proposisjonen (kapittel 7.7) heter det: «Regjeringen vil arbeide for at samfunnet og Forsvaret i større grad nyttiggjør seg veteranenes unike kompetanse. Veteraner har erfaringer som Forsvaret kan dra nytte av, og flere veteraner som blir lengre i Forsvaret, som ansatte eller som reservister, er viktig for å opprettholde operativ evne og militær kompetanse.» Det er videre et lengre underkapittel om «ny tiltaksplan for anerkjennelse og oppfølging av veteraner». Det meste av det komiteen skriver er derfor dekt i proposisjonen, med unntak av siste bisetning som spesifiserer at også de som har blitt skadd i tjenesten, kan ha nyttig kompetanse.

Trakassering:

Komiteen understreker at forsvarssektoren skal ha en inkluderende kultur og godt arbeidsmiljø, med nulltoleranse for mobbing og seksuell trakassering. **Komiteen forutsetter at regjeringen setter av nødvendige ressurser til å håndtere varslersaker i tråd med økt inntak av personell.**

Proposisjonen har på side 109 tilsvarende tekst som første setning over. Deretter fastslår proposisjonen at forsvaret har hatt mange alvorlige mobbe- og trakasseringssaker og at disse ikke har vært handtert godt nok. Så sies det: «Selv om mange tiltak er iverksatt for å håndtere disse utfordringene, gjør omfanget og alvorlighetsgraden at det er behov for å arbeide systematisk videre med disse problemstillingene og Forsvarets evne til å håndtere dem på en skikkelig måte.»

Det er fint at komiteen tilføyer at det må settes av nødvendige ressurser til dette.

Folkevalgt kontroll:

Komiteen vektlegger at en **forsterket egenevne styrker forutsetningene for mer nasjonal selvstendighet og gjør Norge bedre rustet til å trygge landets befolkning, demokrati, selvråderett, territorielle integritet og ressurser. Dagens praksis hvor Stortinget konsulteres i forkant av sentrale og viktige beslutninger på utenriks- og forsvarsområdet videreføres.**

Første setning er nokså rund. Det er vel sjølsagt at et større forsvar («forsterket egenevne») gjør det mulig («styrker forutsetningene for») diverse forhold. Et av disse forholda er «mer nasjonal selvstendighet». Mer enn i forhold til hva da?

Moxnes tar for så vidt opp denne uklarheten i stortingsdebatten, der han omtaler diverse gjennomslag for Rødt, men så kommenterer: «I sum er dette tiltak som bidrar til forutsigbarhet og stabilitet. Men hvordan står alt dette opp mot en annen sak som stortingsflertallet vedtok for under to uker siden? Da fikk USA tilgang til åtte nye såkalt omforente områder, som på godt norsk betyr at vi får tolv amerikanske militærbaser på norsk jord.»

Det er rett og slett ikke nok å «styrke[r] forutsetningene for mer nasjonal selvstendighet», når flertallet tvert imot går motsatt veg.

Den folkevalgte kontrollen gjennom konsultasjoner (i stor grad hemmelige) med Stortinget videreføres. Ikke noe nytt der, altså. Et annet positivt nytt element, som Moxnes nevner i debatten, er derimot ei årlig stortingsmelding om oppfølging av langtidsplanen og forsvarsforliket.

Sammendrag

Rødts gjennomslag ser ut til å være disse:

- En noe tydeligere beskrivelse av folkerettens betydning
- Tydeligere tale om kjernevåpen
- Klarere pålegg om lokale anskaffelser
- Noe klarere om utvikling, bygging og vedlikehold av nye fartøy ved norske verft
- Klarere pålegg om pensjonspolitikk for forsvarsansatte
- Et vagt tillegg om reservistenes posisjon
- Et lite tillegg om veteraner som er skadd i tjeneste
- Et tillegg om økte ressurser til varslingsaker
- Ei ganske allmenn formulering under overskrifta «folkevalgt kontroll»

I tillegg kommer:

- At Rødts deltakelse i arbeidet kan ha styrka positive deler av forliket som andre enn Rødt har fremma
- At Rødt kan ha fått andre gjennomslag enn dem som er nevnt i artikkelen på nettsida
- At Rødt gjennom deltakelse i forliket har en posisjon som gir oss videre innpass i forsvars- og sikkerhetspolitiske diskusjoner

Så er det sjølsagt slik at forsvarsforliket inneholder masse politikk som Rødt i utgangspunktet går inn for, jf. sitatet fra Rødts særmerknad til årets statsbudsjett, blant annet økt luftvern, oppbemanning av hæren, styrking av heimevernet, reetablering av sjøheimevernet, bedre bruk av reservister og veteraner og bedre vedlikehold av bygg og anlegg. Men dette kunne Rødt også støtta uten «å kjøpe heile pakka».